

Janusz Wiczorek
Radom

LEGIONY TO ...

ścieżka edukacyjna
Radomianie
na drodze
do niepodległości
w latach 1914-1920

Gorzki to chleb jest Polskość...

Cyprian Kamil Norwid

Położenie geograficzne Radomia i ziemi radomskiej sprawia, że w dziejach naszego kraju teren ten był często miejscem bitew regularnych armii i potyczek partyzanckich. Obok zapisków archiwalnych oraz wspomnień świadków i uczestników tych walk świadczą o tym najczęściej zbiorowe mogiły żołnierskie. Napisy na nielicznych już krzyżach i nagrobkach informują, że pochowano tu poległych podczas działań wojennych z lat 1914-1920 również mieszkańców naszego miasta.

Pierwsze pochówki na terenie Radomia wiążą się z bitwą I pułku piechoty I Brygady Legionów Polskich dowodzonego przez Józefa Piłsudskiego pod Anielinem i Laskami 22.X-26.X 1914r. w okolicy Pionek i Garbatki. Ranni w tej bitwie żołnierze przewożeni byli również do zorganizowanego pośpiesznie szpitala polowego w Radomiu w budynku Resursy Obywatelskiej. Niektórzy z nich zmarli w czasie transportu lub podczas pobytu w szpitalu. Chowano ich pod koniec 1914 r i na początku 1915r na koszt miasta na terenie cmentarza przy ulicy Starokrakowskiej (obecnie Limanowskiego). Wśród pierwszych pochówków nie było mieszkańców naszego miasta.

Radomianie, już w formie zorganizowanych oddziałów zbrojnych, przystąpili do wojny 25 lipca 1915r. Pierwszym oddziałem był 30-osobowy pluton ochotników, członków Polskiej Organizacji Wojskowej, dowodzony przez ppor. Karola Rybasiewicza. Pluton radomski został włączony w skład I Brygady Legionów Polskich rozpoczynając tym samym długą tradycje legionową obywateli naszego miasta. Jeszcze w tym samym roku do Legionów Józefa Piłsudskiego dołączył drugi pluton dowodzony przez por. Zygmunta Bończa-Karwickiego oraz 24 kawalerzystów pod dowództwem nauczyciela wychowania fizycznego, wachmistrza Henryka Świderskiego. Kolejny wysiłek militarny mieszkańców miasta związanym był z wojną polsko-ukraińską i polsko-rosyjską. W grudniu 1918 roku około 200-tu osobowy „szwadron radomski” dowodzony przez por. Edwarda Kleszczyńskiego wyruszył na front wschodni, a sformowany w listopadzie tego samego roku w rejonie Radomia 24 Pułk Piechoty zasilił zarówno front wschodni jak i południowo-wschodni walcząc zbrojnie o kształt granic odradzającego się państwa polskiego.

W Radomiu podobnie jak w innych miastach objętych działaniami wojennymi żołnierzy- katolików chowano na cmentarzu rzymskokatolickim, ewangelików na cmentarzu ewangelickim, prawosławnych na prawosławnym a wyznawców religii mojżeszowej na cmentarzu żydowskim gdzie nie ma już śladu pochówków wojennych. W kwaterach wojskowych grzebano żołnierzy wszystkich trzech armii. Legionistów oraz żołnierzy innych polskich formacji wojskowych poległych w wojnach z lat 1918-1920 pochowano w osobnych kwaterach na cmentarzu przy ulicy Limanowskiego.

Naprzeciw cmentarza cywilnego na przełomie lipca i sierpnia 1915r. wojskowa administracja austro-węgierska utworzyła cmentarz wojskowy na działkach wykupionych od prywatnych właścicieli u zbiegu dzisiejszych ulicy Obrońców i Limanowskiego i od tej pory tam lokalizowano pochówki wojskowe katolickich żołnierzy ze wszystkich armii.

Pomimo na ogół poprawnych stosunków pomiędzy polskimi władzami miasta a austriacką administracją wojskową w 1918 roku doszło na tym tle do ostrego konfliktu. Władze okupacyjne pod pretekstem złego stanu krzyży na grobach legionowych dokonały ich wymiany przy okazji stosując niemiecką pisownię polskich imion i nazwisk. Zamierzano również przenieść zwłoki legionistów z cmentarza „cywilnego” (wyznaniowego) na cmentarz wojskowy. Wywołało to ostry protest Rady Miejskiej która w dniu 18 V 1918r zwróciła się do C i K Komendy Powiatowej (Kreiskommando) z żądaniem przywrócenia polskiego nazewnictwa na grobach polskich legionistów oraz rezygnacji z zamiaru ich ekshumacji. Władze austriackie wycofują się z tej niefortunnej decyzji domagając się jedynie, by wspomniane napisy wykonane były na koszt władz miejskich lub krewnych w porozumieniu z oddziałem grobów wojennych działającym przy wspomnianej Komendzie Powiatowej.

W kwietniu 1919 roku na żołnierskich cmentarzach Radomia pochowanych było 1220 żołnierzy armii walczącej w I wojnie światowej. Po odzyskaniu niepodległości cmentarz wojskowy stał się cmentarzem żołnierzy garnizonu radomskiego oraz ich rodzin. Pochowano tu również 31 zmarłych w radomskim szpitalu wojskowym jeńców rosyjskich wziętych do niewoli podczas wojny polsko-rosyjskiej i bitwy warszawskiej.

Pokłosiem działań wojennych były również pochówki 33 żołnierzy polskich zmarłych w szpitalu wojskowym w Radomiu na skutek odniesionych ran lub przywleczonych z frontu chorób. Żołnierzy tych grzebano jeszcze do końca grudnia 1921r. na cmentarzu wojskowym przy ul. Limanowskiego. Dziś na starym cmentarzu doszukałem się ich 86. W kwietniu 1919 roku na żołnierskich cmentarzach Radomia pochowanych było 1220 żołnierzy armii walczących w I wojnie światowej. Po odzyskaniu niepodległości cmentarz wojskowy stał się cmentarzem żołnierzy garnizonu radomskiego oraz ich rodzin. Pochowano tu również 31 zmarłych w radomskim szpitalu wojskowym jeńców rosyjskich wziętych do niewoli podczas wojny polsko-rosyjskiej i bitwy warszawskiej. Pokłosiem działań wojennych były również pochówki 33 żołnierzy polskich zmarłych w szpitalu wojskowym w Radomiu na skutek odniesionych ran lub przywleczonych z frontu chorób. Żołnierzy tych grzebano jeszcze do końca grudnia 1921r. na cmentarzu wojskowym przy ul. Limanowskiego. Dziś na starym cmentarzu doszukałem się ich 86. W kwietniu 1919 roku na żołnierskich cmentarzach Radomia pochowanych było 1220 żołnierzy armii walczących w I wojnie światowej. Po odzyskaniu niepodległości cmentarz wojskowy stał się cmentarzem żołnierzy garnizonu radomskiego oraz ich rodzin. Pochowano tu również 31 zmarłych w radomskim szpitalu wojskowym jeńców rosyjskich wziętych do niewoli podczas wojny polsko-rosyjskiej i bitwy warszawskiej. Pokłosiem działań wojennych były również pochówki 33 żołnierzy polskich zmarłych w szpitalu wojskowym w Radomiu na skutek odniesionych ran lub przywleczonych z frontu chorób. Żołnierzy tych grzebano jeszcze do końca grudnia 1921r. na cmentarzu wojskowym przy ul. Limanowskiego. W okresie II Rzeczypospolitej cmentarze wojskowe otaczano opieką. Znajdowano na ich utrzymanie fundusze, szerzono w społeczeństwie kult mogił polskich bohaterów i poszanowanie dla grobów żołnierzy obcych narodowości. Po II wojnie światowej opiekę nad miejscami pamięci narodowej, i cmentarzami wojennymi formalnie i prawnie przejęły władze administracyjne i samorządowe, zaś nadzór merytoryczny nad nimi został powierzony służbie konserwatorskiej. Dziś na starym cmentarzu Radomia doszukałem się zaledwie 86 grobów i nagrobków żołnierzy z tamtych lat.

*) Biogramy żołnierzy znajdują się w IV części opracowania.

I. Legioniści i Peowiaci oraz żołnierze innych formacji wojskowych polegli lub zmarli w wyniku działań wojennych w latach 1914-1920

Obecny kształt i lokalizacja Kwatery Legionowej wiąże się z inicjatywą prezesa radomskiego koła Związku Legionistów rotmistrza Michała Tadeusza Brzęka-Osińskiego. Dzięki jego staraniom w drugą rocznicę śmierci sprowadzono do rodzinnego miasta zwłoki majora Józefa Marjańskiego który zginął w Białymstoku podczas wojny polsko-rosyjskiej w 1920r. Uroczystości ponownego pochówku majora w 1922r. dały formalny początek Kwaterze Legionowej. Podczas jej organizowania przeniesiono do niej również zwłoki żołnierzy legionowych pochowanych przez władze okupacyjne na cmentarzu wojskowym.

Groby Legionistów zajmują około połowy kwatery, pozostałą jej część wypełniają pochówki z okresu międzywojennego, z czasów drugiej wojny światowej, i po jej zakończeniu aż do dzisiaj. W zdecydowanej większości są to ziemne rabatki, w wezgielwium których umieszczone są niskie płyty o ściętych szczytach zakończone małymi krzyżami z tabliczkami inskrypcyjnymi.

Na wprost wejścia do kwatery znajduje się kopiec z kamieni polnych na którym umieszczony jest drewniany krzyż z pasyjką.

Na krzyżu metalowa tabliczka z napisem:

POLEGŁYM LEGIONISTOM NA POLU CHWAŁY.

1 Pochowani w Kwaterze Legionistów

Najstarsze pochówki w kwaterze rozlokowane są wzdłuż ogrodzenia kwatery przy wiodących w głąb cmentarza alejkach. Są tam pochowani (wg daty śmierci):

- 1) Zejler Jan, zginął 20.10. 1914r. prawdopodobnie w wyniku działań wojennych I Brygady Legionów na ziemi radomskiej w rejonie Garbatki.
- 2) Stańkowski Bolesław Wiktor, ur.25. 09 1895, uczeń VIII kl. gimnazjalnej w Brzeżanach. Był członkiem Skauta w Stanisławowie i członkiem Związku Strzeleckiego. Dnia 4 sierpnia 1914r. wstąpił do Legionów. Walczył w 2 komp. 2 baon 1 pułku piechoty legionowej, ranny w brzuch w bitwie pod Laskami, zm. 24. 10. 1914 w czasie transportu.

Pochowany w Radomiu na terenie cmentarza „cywilnego” przy ul. Starokrakowskiej. Brak nagrobka w Kwaterze Legionistów sugeruje przeprowadzenie ekshumacji przez rodzinę i przeniesienie grobu w rodzinne strony.

- 3) Nowak Witold (? 1896 - 24.10. 1914) ps. „Ursus”, urodził się w Ząbkowicach, student, syn Aleksandra i Marii. Walczył jako szeregowiec w 1 kompanii 1 baonu 1 pułku piechoty legionowej. Zmarł w szpitalu polowym w Radomiu wyniku ran, odniesionych w bitwie pod Laskami.
- 4) Miller Stanisław, (?- 30. 11. 1914) Legionista Polski.
- 5) Skulski Mieczysław (? - 17. 01. 1915), żołnierz 1 batalionu 4 kompanii 1 pułku piechoty legionowej. Ranny w bitwie pod Laskami zmarł w szpitalu polowym w Radomiu - tablica inskrypcyjna mało czytelna.
- 6) Karbowiecki Henryk (18. 01. 1889-16.08.16.06. 1915), z zawodu rękawicznik, Legionista Polski, urodził się w Rzucowie pow. Radom.
- 7) Sowa Feliks, (?- 27 01.1915) z zawodu murarz, syn Józefa, urodzony w Krakowie, szeregowiec 8 kompanii 4 pułku piechoty legionowej, ranny w rękę w dniu 8. 11 1914r. Zmarł w wyniku wypadku kolejowego w Radomiu. Pochowany pierwotnie na terenie cmentarza wojskowego przy ul. Starokrakowskiej.
- 8) Koziół Franciszek (? 1897- 5. 04. 1916) z zawodu piekarz, urodzony w Tarnowie, syn Jana szeregowiec 2 kompanii 2 pułku piechoty legionowej- zmarł w szpitalu rezerwowym Czerwonego Krzyża w Radomiu na suchoty. Pochowany pierwotnie na terenie cmentarza wojskowego.
- 9) Kwiecień Stanisław (? 1889 - 26. 06. 1916) z zawodu robotnik fabryczny, urodzony w Bochni, szeregowiec 1 pułku piechoty 1 brygady legionów, zmarł w Radomiu.
- 10) Konopka Józef (? - 16. 06. 1916) Legionista Polski, zmarł w Radomiu.
- 11) Hube Jan (20.01. 1896 - 31. 10. 1916) ps. „ Kmicic”, urodzony w Wołkowysku, syn Karola i Stefanii, żołnierz 1 kompanii 5 batalionu legionów. Zmarł w radomskim szpitalu z powodu odniesionych ran.

- 12) Pokrątko Michał (? 1894 - 18. 01 1917) z zawodu górnik, urodzony w Borystawiu, syn Tomasza i Tekil, szeregowiec Komendy Legionów, zmarł w szpitalu radomskim na bronchit, pierwotnie pochowany na cmentarzu wojskowym.
- 13) Wołosa Bronisław(? 1897- 27. 01. 1917), z zawodu ślusarz, urodzony w Łodzi, syn Józefa i Julianny. Szeregowiec 1 kompanii 1 pułku piechoty 1 brygady Legionów, zmarł w szpitalu w Radomiu na suchoty, pierwotnie pochowany na cmentarzu wojskowym.
- 14) Szmajda Gustaw (? - 27.02.1917) z zawodu ogrodnik, urodzony w Wąwolnicy pow. Puławy. Szeregowiec 1 kompanii 6 pułku piechoty Legionów, zmarł w szpitalu w Radomiu na zapalenie płuc, pierwotnie pochowany na cmentarzu wojskowym.
- 15) Włodarski Wiesław (? - 29. 03. 1917), ułan 1 pułku ułanów legionowych.
- 16) Świtas Antoni (? – 1918) plutonowy 6 pułku piechoty legionowej, odznaczony Krzyżem Niepodległości.
- 17) Skowroński Józef (? 1896 - 31 11. 1919) urodził się w Sobieszycach na Wołyniu, ułan 11 Pułku Ułanów, zmarł w szpitalu wojskowym w Radomiu na zapalenie opłucnej w wyniku odniesionej rany postrzałowej.
- 18)Toczewski Jan (? 1897- 21.02.1920) wykwalifikowany robotnik (giser). Urodził się w gminie Czyżewo-Szlacheckie w pow. opatowskim, mieszkał w Radomiu przy ul. Wysokiej (obecnie 25-go Czerwca). Był żołnierzem 2 pułku piechoty legionowej .Przysięgę wojskową złożył 20.10.1915r. Ranny w dniu 21.06. 1916r. w bitwie pod Gruzjatynem, (wieś na Wołyniu, niedaleko Kostiuchwki) ,przeniesiony do sekcji opieki nad inwalidami MSW, zmarł w szpitalu garnizonowym w Radomiu na gruźlicę.
- 19) Wróblewski Lucjan (?) Legionista, poległ na wojnie mogiła nieznana (cenotaf)
- 20) Marjański Józef (10.08.1892-22.08.1920), „Marski ",Wrzos", legionista, Komendant POW w Radomiu, członek władz miejskich PPS, major Wojska Polskiego. Zginął w wojnie z bolszewikami w walkach o Białystok. Po dwóch latach ciało majora ekshumowano i przeniesiono do kwatery legionowej.*

2. Pochowani poza kwaterą legionową (wg daty śmierci).

- 1) Krasnodębski Maksymilian (1896-1916), działacz niepodległościowy, członek Związku Młodzieży Postępowej w Radomiu i Drużyn Strzeleckich. Aresztowany w dniu 11 września 1912r. i osadzony w więzieniu przez władze carskie, zwolniony na początku 1914r. Żołnierz 1 pułku piechoty I Brygady Legionów Polskich. Zginął w lipcu 1916 roku w bitwie pod wsią Kostiuchnówka. Na mogile Krasnodębskiego zachowała się jedyna na radomskim cmentarzu płyta nagrobna z inskrypcją zawierającą nazwę miejscowości „Kostiuchnówka” pod którą rozegrała się jednej z najbardziej krwawych bitew zapisanej w pamięci legionowej, kw. 9 A.
- 2) Prawdzic-Gierycz Zygmunt (? 1896 – 17.02.1919) legionista 1 brygady Legionów, podchorąży 24 pułku piechoty Wojska Polskiego, tzw. „radomskiego”, poległ w Gródku Jagiellońskim w walkach pod Lwowem podczas wojny polsko-ukraińskiej , pochowany w rodzinnym grobie w kw.2B
- 3) Grodzińska Teresa (?1899- 01.10. 1920), sanitariuszka, żołnierz 5 kompanii 2 batalionu 4 pułku piechoty legionów, pochowana w rodzinnym grobowcu w kw.12 A.*
- 4) Fijołek Stefan (22.11. 1899 – 15. 10. 1920r.), maturzysta Gimnazjum Filologicznego w Radomiu, ochotnik, kanonier batalionu zapasowego 2 pułku artylerii ciężkiej legionów „zginął śmiercią tragiczną na posterunku w obronie ojczyzny” (zastrzelony we wsi Nadolna w gminie Chlewiska przez bandytę dezertera), pochowany w grobie rodzinnym w kwaterze 3b.
- 5) Jastrzębski Włodzimierz (? 1903- 5. 11 1920), ochotnik 10 pułku ułanów (litewskich), zmarł wskutek odniesionych ran, pochowany w grobie rodzinnym w kwaterze 9A

II. Groby wojenne żołnierzy polskich poległych w latach 1919-1920 – kw. 1A

Kwaterna 1A znajduje się po lewej stronie głównej alei cmentarza wiodącej od bramy przy ul. Limanowskiego do dzwonnicy. We wschodniej części kwatery znajdują się zwrócone frontem do alejki prowadzącej w głąb cmentarza, zbiorowe mogiły żołnierzy polskich poległych w latach 1919-1920.

Pomiędzy ziemnymi mogiłami umieszczony jest duży betonowy krzyż na prostokątnym cokole z napisem „PAMIĘCI ŻOŁNIWRZY POLSKICH POLEGŁYCH 1919-1920” Po obu stronach prowadzącej do krzyża alejki (z lewej sześć z prawej pięć) znajdują się ziemne rabatki ograniczone betonowymi krawężnikami w których znajdują się żołnierskie pochówki. U węzłowiec anonimowych mogił umieszczone są również betonowe krzyże. Miejsce pochówków żołnierskich, podobnie jak i Kwaterna Legionowa, ogrodzone jest niskim metalowym płotkiem z umieszczonymi na nim stylizowanymi krzyżami maltańskimi.

Na terenie kwatery, wkomponowane we wspólną rabatkę położoną tuż za centralnie umieszczonym krzyżem, istnieją tylko dwa imienne nagrobki pochodzące z omawianego okresu.

Są to:

- 1) Krupa Marian (? 1896 – 01. 01. 1920), szeregowiec kadry wojsk kolejowych, zmarł w szpitalu w Jabłonninie na zapalenie płuc.
- 2) Rozanek Józef (? 1898 – 12.10. 1920)rolnik, urodzony we wsi Świadki gmina Bodzentyn, kanonier 6 baterii 2 pułku artylerii polowej legionów, zmarł w szpitalu w Radomiu na tyfus brzuszny, oraz prawdopodobnie:
- 3) Łobodziński Roman (? – 01.01. 1920), legionista, kanonier dywizjonu artylerii konnej, zmarł w szpitalu w Radomiu.
- 4) Kwapiszewski Józef (? - 09.11 1920) urodzony w Czarnolesie gmina Policzna, hutnik, kapral komendy miasta Radomia, zmarł w radomskim szpitalu wojskowym na gruźlicę. Pochowany pierwotnie na cmentarzu wojskowym
- 5) Płaza Józef (?-1900 – 2.02.1921) rolnik urodzony we wsi Łukowa w pow. sandomierskim, kanonier 2 plutonu artylerii ciężkiej legionów, zmarł w szpitalu wojskowym w Radomiu na zapalenie płuc. Pierwotnie pochowany na cmentarzu wojskowym.

Dziś trudno powiedzieć kiedy w kwaterze 1A powstały zbiorowe mogiły żołnierzy z lat 1919-1920. Wiele przemawia za tym że zorganizowano je w tym samym czasie kiedy powstawała Kwatera Legionistów.

III Legioniści i członkowie Polskiej Organizacji Wojskowej oraz żołnierze innych formacji wojskowych walczący o niepodległość w latach 1914-1920 - zmarli po 1920 r. i pochowani na terenie cmentarza.

1. Pochowani w kwaterze legionowej

- 1) Adamiec –Gracki Józef, (10. 11. 1898 – 8. 11. 1965), ułan 11 pułku ułanów legionowych, członek POW , więzień ideowy, major, wz. dowódca 3-go pułku ułanów polskich odznaczony Orderem Virtuti Militari, Krzyżem Niepodległości z Mieczami oraz Krzyżem Walecznych (pamiątkowa tablica na grobie rodzin.).
- 2) Andrzejewski Zygmunt (? 1884 - 23. 04. 1943), Legionista Polski.
- 3) Brewczyński Władysław (? 1892 – 22. 04. 1963) legionista, członek Związku Strzeleckiego i Związku Legionistów.
- 4) Burek-Burzyński Józef (? 1894 - 22 04. 1944) LEGIONISTA POLSKI.
- 5) Chmielewski Wiktor (? 1900 - 3. 01. 1940) LEGIONISTA POLSKI.
- 6) Dudek Waclaw (? 14. 09. 1930r.) LEG. POL, stolarz.
- 7) Dudzic Tomasz (? 1894 - 3. 08. 1938), LEGIONISTA POLSKI.
- 8) Gawdzik Tomasz (? - 10- 06. 1936) członek POW.
- 9) Hatschier Kazimierz (? - 1880 – 05. 04. 1939), LEGIONISTA POLSKI.
- 10) Janicki Czesław (? 1901 - 27. 01 1965r.), żołnierz II Brygady Legionów Polskich odznaczony Krzyżem Niepodległości oraz odznaką Więźniów Ideowych.
- 11) Kasiński Bolesław (? – 2. 01. 1937) członek POW.
- 12) Koszyca Marian Romuald (? 1895 – 11. 11. 1940), żołnierz I Brygady Legionów Polskich, major Wojska Polskiego.
- 13) Kotonowicz Władysław (12. 12. 1872 – 17. 03. 1943), Legionista Polski.
- 14) Krause Zygmunt (? - 26. 10. 1928) LEGIONISTA POLSKI.
- 15) Kuc Władysław (? - 8. 02. 1929) LEGIONISTA POLSKI.
- 16) Mach Stanisław (? – 24. 04. 1927) LEGIONISTA POLSKI.
- 17) Maiński Franciszek (? – 18. 06. 1938) LEGIONISTA POLSKI.
- 18) Majerowicz Józef (? 1900 – 16. 03. 1982) legionista, żołnierz I Brygady Legionów Polskich.
- 19) Malion Ludwik (? - 13. 04. 1936) LEGIONISTA POLSKI.

- 20) Marciniak Franciszek (? 1893 – 5.05.1959) LEGIONISTA POLSKI, odznaczony Krzyżem Virtuti Militari, Medalem Zasłużonych i Krzyżem Walecznych.
- 21) Matysek Karol, (? 1898 – 10.03. 1958) LEGIONISTA POLSKI odznaczony Krzyżem Niepodległości.
- 22) Misiewicz Antoni (? - 6.09. 1932) LEGIONISTA POLSKI.
- 23) Murawski Józef (26.11. 1896 – 26.11.1966), LEGIONISTA POLSKI.
- 24) Nadgrodkiewicz Józef (? 1907 - 28. 12. 1944), LEGIONISTA POLSKI.
- 25) Osiński Michał Tadeusz (29. 09.1892 -12.09. 1983) ps. „Brzęk”, legionista, żołnierz I Kompanii Kadrowej I Brygady Legionów Polskich, poseł na Sejm II RP działacz społeczny, prezes Klubu Miłośników Radomia*.
- 26) Osińska Zofia z domu Nachlichtów (? 1892 – ? 1984), żona Michała Osińskiego w okresie międzywojennym komendantka oddziału żeńskiego Związku Strzeleckiego w Radomiu. Podczas II wojny światowej żołnierz AK w Warszawie.
- 27) Pyra Jan Władysław (? 1894 – 19.08. 1954), legionista, żołnierz II Brygady Legionów Polskich, obrońca Lwowa, odznaczony Krzyżem Niepodległości.
- 28) Regij Michał (? 1891 – 29. 10. 1932) LEGIONISTA POLSKI.
- 29) Sętowski Jan – (? 1893 – 2.03. 1940) LEGIONISTA POLSKI, członek POW odznaczony Krzyżem Niepodległości z Mieczami.
- 30) Staniewski Stanisław (? 1898 – 19.10. 1939), LEGIONISTA POLSKI.
- 31) Strzałka Józef (? 1900 – 10.03. 1942) LEGIONISTA POLSKI.
- 32) Szymanowski Julian (? 1894 – 19.12.1939), LEGIONISTA POLSKI.
- 33) Śmiechowski Stefan (? 1892 – 13.03.1950), pomocnik murarski, LEGIONISTA POLSKI.
- 34) Terlecki Wincenty (? 1889 - 19.01.1935), kolejarz, członek „Sokoła”, żołnierz II Brygady Legionów Polskich, porucznik rezerwy WP.*
- 35) Tyliński Stefan, (? – 14.05. 1931) LEGIONISTA POLSKI.
- 36) Wróblewski Lucjan, LEGIONISTA POLSKI - tablica pamiątkowa na grobie rodzinnym z napisem: POLEGŁ NA WOJNIE MOGIŁA NIEZNANA.
- 37) Zdral Henryk (? 1892 – 22.05. 1944) LEGIONISTA POLSKICH.
- 38) Zięba Zygmunt (? -16.12. 1927) LEGIONISTA POLSKI.

2. Pochowani poza kwaterą

- 6) Chrobaczyński Karol (? 1895-15.05.1974) ppłk. Wojska Polskiego, ostatni dowódca 72 Pułku Piechoty im. Dionizego Czachowskiego w Radomiu, kw.12a. * 1895-15.05.1974) ppłk. Wojska Polskiego, ostatni dowódca 72 Pułku Piechoty im. Dionizego Czachowskiego w Radomiu, kw.12a. *
- 7) Cyrański Stanisław (16. 11.1891 – 8.03 1941) ps. Stach, Starża, legionista, porucznik WP nauczyciel, zastępca komendanta Polskiej Organizacji Wojskowej w Radomiu, żołnierz Armii Krajowej, kw. 13 a. *
- 8) Gajl Anton (?-1897-6.01.1941) ps. „Kot”, legionista, kapitan WP, organizator i komendant Tajnej Organizacji Wojskowej okręgu radomsko-kieleckiego, kw.12A.*
- 9) Gajewski Józef (1901-13.02.1999) legionista, podporucznik WP, sybirak, kw. 10A *
- 10) Hagemeyer Waław (1886-1953) legionista I Brygady Legionów Polskich , artysta rzeźbiarz, pedagog, kw. 5A. *
- 11) Jakóbiec Karol (15.02.1893-20.04.1947) członek drużyn Strzelca i Sokoła, legionista, oficer 72 pp., Komendant Polskiego Korpusu Posiłkowego w Radomiu, uczestnik wojny obronnej w 1939r, kw. 16 a.*
- 12) Jankowski Jan (10.09 1902-26.04. 1967) legionista 3 płk. piechoty, doktor medycyny, żołnierz AK, organizator kolejowej służby zdrowia w Radomiu, kw. 10 B.
- 13) Jarecki Stanisław (1890-1962) członek POW, dowódca Oddziału Lotnego WP na ziemi radomskiej (działalność dywersyjna-luty 1915r.) , kw.10a.
- 14) Jarzyński Marian (? 1893- 30. 12. 1948),komendant Okręgu VII POW w Radomiu, kapitan WP, sybirak, zmarł w Anglii. Tablica pamiątkowa na grobie rodzinnym Jarzyńskich w kw. 4B.
- 15) Kapel Roman (? 1897 – 11 lipca 1972) technik, członek POW, legionista, żołnierz 1 pułku 1 kompania 1 batalionu. W dniu 22 sierpnia 1915r. jako ochotnik wstąpił do utworzonego w Radomiu plutonu dowodzonego przez ppor. Zygmunta Bończę-Karwackiego i po złożeniu przysięgi dołączył do Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego. Ranny w bitwie pod Kukłami w dniu 22 października 1915 r. w okolicy Sejn w woj. podlaskim, kw.5B.

- 16) Kasprzykowski Edward (1894- 15.07.1973) legionista, farmaceuta, poseł na Sejm IV kadencji z listy BBWR, kw. 9a*.
- 17) Mierzejewski Stefan (? 1889 - ? 1931) majster murarski, legionista, działacz PPS, żołnierz 6 pułku piechoty III Brygady Legionów Polskich, kw. 2A
- 18) Muller Leonard (?1893-05.01.1950) legionista, major żandarmerii Wojska Polskiego, więzień Oflagu IIc w Woldenbergu, kw. 8A.*
- 19) Nowakowski Tadeusz (22.01.1898–22.09.1988) legionista, podchorąży „szwadronu radomskiego”, uczestnik wojny polsko-rosyjskiej 1920r. Ranny w bitwie pod Perebrodziem (6 czerwca 1920). Po wojnie w stopniu porucznika nadal służył w 11 pułku ułanów. Po odejściu z wojska pracował w oświacie radomskiej pełniąc funkcje kierownicze w szkolnictwie podstawowym, kw. 11a.
- 20) Pietrusiewicz Wiktor (? 1892- 31.03. 1976) członek POW, legionista, działacz BBWR, komisaryczny prezydent Radomia, kw. 9a.*
- 21) Rybacki Władysław (5. 10.1897 - ? 1940) mgr farmacji, legionista, członek POW, porucznik rezerwy, zamordowany w Katyniu, kw. 9a.
- 22) Tusiewicz Henryk (? 1894-?1997), adwokat cywilista, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, żołnierz Legionów Polskich, więzień obozu koncentracyjnego w Oranienburgu. Jeden z założycieli Klubu Miłośników Radomia i Ziemi Radomskiej w 1961r. - kw. 19 a.
- 23) Zieliński Tadeusz (1897-1970) ps. Kajtuś, legionista, adiutant M.T. Osińskiego, mjr Wojska Polskiego i żołnierz PSZ na Zachodzie, kw. 1b.*

IV Żołnierskie życiorysy

Brewczyński Władysław.

Urodził się w Mińsku Mazowieckim, był żołnierzem 1 pułku I Brygady Legionów Polskich. Podczas bitwy pod Sobieszycami stoczonej 2 października 1915 r. z 16 Pułkiem Ułanów Carskich dostał się do niewoli rosyjskiej w której przebywał przez trzy lata.

Od 1923r. związał się z Radomiem gdzie podjął pracę zawodową w sektorze budowlanym. Był jednym z opiekunów z ramienia Związku Legionistów Kwatery Legionistów na cmentarzu przy ulicy Limanowskiego. Odznaczony Krzyżem Niepodległości.

Cyrański Stanisław.

Urodził się w Radomiu. Po ukończeniu Miejskiej Szkoły Handlowej udał się na studia do Genewy. Studiował

na Wydziale Chemiczno - Przyrodniczym na tamtejszym uniwersytecie. Podczas studiów ukończył szkołę podoficerską Związku Strzeleckiego. Po wybuchu I wojny światowej wrócił do Polski i wstąpił do I Brygady Legionów Polskich. Od maja 1916r. do marca 1917 pełnił obowiązki komendanta Okręgu VII POW w Radomiu. W latach 1918-1921 w stopniu porucznika służył w wojsku walcząc na froncie wschodnim. Po zakończeniu wojny wrócił do Radomia i podjął pracę jako nauczyciel fizyki i chemii w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim swojej siostry Marii Gajl. W czasie okupacji niemieckiej aktywnie działał w Tajnej Organizacji Wojskowej zajmującej się działalnością dywersyjną.

Był komendantem Okręgu Radom i Szefem Dywersji Inspektoratu Radom ZWZAK. Po aresztowaniu przez Niemców w dniu 24.01. 1941r. został wywieziony do obozu w Auschwitz-Birkenau i rozstrzelany. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Virtuti Militari V Klasy. Na rodzinnym grobowców znajduje się tablica pamiątkowa poświęcona pamięci S. Cyrańskiego.

Chrobaczyński Karol.

Urodził się w 1895r. w Starym Samborze. Studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu we Lwowie, członek „Strzelca” i żołnierz Legionów Polskich. Po kryzysie „przysięgowym” i rozwiązaniu Legionów jako poddany austriacki został wcielony do armii austriacko-węgierskiej.

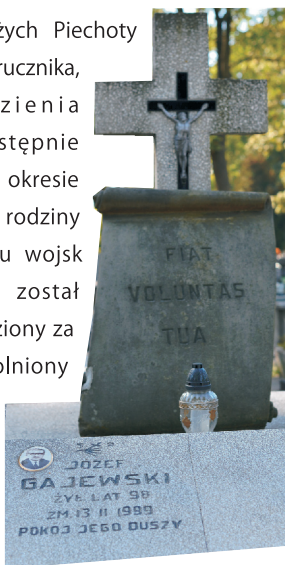
W 1918r. po powrocie do domu został uwięziony przez władze Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej. Po wojnie polsko ukraińskiej i przyłączeniu Lwowa do Polski, wstąpił do wojska polskiego. Jako oficer służby stałej początkowo stacjonował w Przemyślu a następnie w Krakowie. Tuż przed wybuchem II wojny światowej został mianowany dowódcą 72 pp. w Radomiu w stopniu podpułkownika. We wrześniu 1939r. dowodzony przez niego pułk wchodzący w skład Armii Łódź prowadził działania osłonowe 28 Dywizji Piechoty walcząc w Rychłowicach nad Wartą oraz w obronie Milanówka. W dniu 13 września ppłk. Chrobaczyński dostał się do niewoli i został osadzony w Oflagu II C Woldenberg. Po wojnie pracował w przemyśle węglowym w Katowicach. Trzykrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych, zmarł w Katowicach, pochowany na własną prośbę w Radomiu na cmentarzu przy ul. Limanowskiego.

Gajewski Józef.

Urodził się w Radomiu. W 1912r. wyjechał do Rosji, gdzie w Homlu ukończył gimnazjum. Po powrocie do Radomia czynnie uczestniczył w przejmowaniu władzy w mieście przez Polaków biorąc udział w rozbrajaniu żołnierzy austriackich. W listopadzie 1918r. wstąpił do organizowanego przez ppor. Tadeusza Brzęk-Osińskiego szwadronu ułanów „radomskich”. Walczył w wojnie polsko-ukraińskiej a następnie w wojnie polsko-rosyjskiej już jako żołnierz 2 pułku strzelców konnych.

Po ukończeniu Szkoły Podchorążych Piechoty w Zambrowie, w stopniu podporucznika, został naczelnikiem więzienia w Brześciu nad Bugiem a następnie w Sosnowcu i Częstochowie. W okresie okupacji niemieckiej ukrywał się u rodziny w Jedlni-Letnisko. Po wkroczeniu wojsk radzieckich na ziemię polskie został aresztowany przez NKWD i wywieziony za Ural do obozu w Kasparzu. Zwolniony po ciężkiej chorobie powrócił do Radomia, gdzie pracował do przejścia na emeryturę. Był członkiem Związku Bojowników o Wolność

i Sybiraków oraz Towarzystwa Demokrację i Związku Pamięci Józefa Piłsudskiego. Odznaczony w 1990r. Krzyżem „Za udział w wojnie 1918-1921”.

Gaj Antoni.

Urodził się w Paszyji na Uralu. Służył w 5 pułku piechoty I Brygady Legionów Polskich. Ranny w bitwie pod Kostiuchnówką. W latach 1918-1931 służył w wojsku w stopniu kapitana a od 1931 do 1939 był urzędnikiem państwowym w Poznaniu, Lublinie, Nowogródku i Wilnie. W grudniu 1939r. przyjechał do rodziny w Radomiu i jako oficer II Oddziału Sztabu Głównego na zlecenie rządu emigracyjnego utworzył Tajną Organizację Wojskową na teren południowo-wschodniej Polski, której był komendantem. W okresie okupacji na potrzeby konspiracji prowadził małą kawiarenkę „Radomianka” przy ul. Żeromskiego 28. W dniu 6 stycznia 1941r. został aresztowany i rozstrzelany przez radomskie gestapo.

Był odznaczany: 4-krotnie Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości z Mieczami i Krzyżem Virtuti Militari V Klasy.

Grodzińska Teresa Jadwiga.

Urodziła się w Jaszowicach w pow. radomskim w rodzinie ziemiańskiej. Podczas nauki w Gimnazjum Marii Gajl w Radomiu wstąpiła do tajnej Organizacji Młodzieży Narodowej. Naukę kontynuowała w Szkole Ogrodniczej w Warszawie. W lipcu 1920 r. jako ochotniczka rozpoczęła praktykę pielęgniarską w Szpitalu Ujazdowskim i po krótkim przeszkoleniu została skierowana na front w rejonie Hrubieszowa w składzie kompanii sanitarnej I Brygady Jazdy. Następnie dostała przydział do 5 kompanii 2 batalionu 4 pułku piechoty. Z poświęceniem życia ratowała rannych we wsi Gródek oraz w rejonie mostu nad rzeczką Huczwą. W dniu 1 października 1920 r. pułk został otoczony przez oddziały Armii Konnej Budionnego, a Grodzińska dostała się do niewoli w miejscowości Czartowice, gdzie została zamordowana przez Kozaków. Na rozkaz polskich władz wojskowych zwłoki sanitariuszki wskazane przez miejscową ludność zostały ekshumowane i pochowane w Chełmie, skąd rodzina przewiozła je do Radomia. Tutaj 18 października 1920 r. została pochowana z honorami wojskowymi w grobowcu rodzinnym. Odznaczona m.in. Orderem Virtuti Militari V Klasy i Krzyżem Walecznych.

Hagemejer Waław.

Urodził się w Peplówku pod Mławą. Po ukończeniu szkoły technicznej w Warszawie kształcił się dalej w Szkole Sztuk Pięknych u Ksawerego Dunikowskiego. W czasie I wojny światowej walczył w I Brygadzie Legionów Polskich. Ranny w lewą rękę został inwalidą co ograniczyło jego działalność artystyczną do drobnych form rzeźbiarskich. W 1925 r. uzyskał dyplom Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Z Radomiem związał się w połowie lat trzydziestych ucząc w Liceum im. Tytusa Chałubińskiego.

Dzieła jego znajdują się w Jędrzejowie, Krakowie, Kozłowce w Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu oraz w IVLO.

Jakóbiec Karol.

Urodził się we wsi Słotwina w pow. żywieckim. Ukończył elitarne Gimnazjum św. Anny w Krakowie i rozpoczął pracę zarobkową na kolei w Oświęcimiu. Był członkiem Drużyn Strzelca i Sokola. W dniu 14 sierpnia 1914r wstąpił do Legionów Polskich. Otrzymał przydział do II Brygady Legionów, tzw. Karpackiej. Walcząc w szeregach 2-go pułku piechoty został ciężko ranny

w dniu 28 października 1914r w bitwie pod Młotkowem. Po wyleczeniu ran wrócił na front. W 1917r. w stopniu sierżanta służył w Oddziale Sztabowym Dowództwa Polskiego Korpusu Posiłkowego dowodzonego przez gen. Zygmunta Zielińskiego z którym 15 lutego 1918r. został internowany w Szaldobos na Węgrzech. W dniu 1 listopada 1918r w randze podchorążego

K. Jakóbiec skierowany został do I-go Departamentu Organizacyjnego MSW w Warszawie, zaś 7 maja 1919r. otrzymał nominację na podporucznika i 2 czerwca tego samego roku został skierowany do pracy w Powiatowej Komendzie Uzuppełnień w Radomiu. Poza normalną działalnością wojskową w służbie czynnej zajmował się również wychowaniem fizycznym i przysposobieniem wojskowym wśród młodzieży. 24 sierpnia 1939r. kapitan Jakóbiec został mianowany komendantem Punktu Zbierającego Nadwyżki, który zajmował się wcielaniem do wojska odwołów kadrowych. W dniu 2 września 1939r. na czele zmobilizowanych odwołów wyruszył w kierunku Gór Świętokrzyskich. Walczył pod Dąbrówką i Suchedniowem usiłując przebić się ku Wiśle. Otoczony przez przeważające siły niemieckie w rejonie Opatowa dostał się do niewoli. Okres okupacji spędził w niemieckich oflagach, był więziony w Prentzlau, Neubrandenburgu i Gross-Born na Pomorzu. W 1943r. ciężko zachorował w wyniku czego został częściowo sparaliżowany. Po powrocie do kraju wiosną 1945r. kpt. Jakóbiec został uznany za niezdolnego do służby wojskowej. Zmarł w Radomiu.

Kasprzykowski Edward.

Urodził się w Bielsku Podlaskim. Służył w 1 pułku ułanów I Brygady Legionów, w „szwadronie radomskim” a następnie w pododdziale konnym 24 pp. Po przeniesieniu do rezerwy ukończył studia farmaceutyczne na Uniwersytecie w Dorpacie. Był współwłaścicielem apteki „J Kasprzykowski i spółka” (Rynek 12). Działał w miejscowych organizacjach kombatanckich i sanacyjnych. W latach 1935-1938 był posłem na Sejm IV kadencji z listy BBWR.

Brał udział w kampanii wrześniowej w stopniu podporucznika. Od września 1939 do kwietnia 1945 przebywał w obozach jenieckich dla internowanych. W latach 1945-1946 pracował w Czerwonym Krzyżu we Frankfurcie. Po powrocie do Radomia spłacił współników i został właścicielem apteki aż do jej upaństwowienia w 1951r. Następnie aż do śmierci pracował w różnych radomskich aptekach.

Muller Leonard.

Urodził się w Medenicach w pow. Drohobycz (obecnie Ukraina). Po ukończeniu gimnazjum w Drohobyczu w latach 1913-1914 studiował we Lwowie w Wyższej Szkole Leśnej. W czasie nauki działał polowych Drużynach Bartoszwych i Związku Strzeleckim. W sierpniu 1914

r. wstąpił do II Brygady Legionów Polskich. Jako żołnierz 1 batalionu 1 brygady piechoty przeszedł

cały szlak bojowy w jej składzie uczestnicząc we wszystkich walkach w Małopolsce Zachodniej. W styczniu 1915r. w związku z chorobą płuc został zwolniony z Legionów przez komisję lekarską. Od czerwca 1916 r. ponownie w Legionach tym razem został przydzielony do Dowództwa Żandarmerii Polowej Komendy Grupy a następnie Komendy Legionów Polskich. Po kryzysie przysięgowym jako podwładny austriacki został wcielony do Polskich Sił Zbrojnych jako instruktor. W czasie służby ułatwiał ucieczki legionistom z obozu internowania w Szczypiornie i zaopatrywał ich w fałszywe dowody osobiste. W listopadzie 1918 r. brał udział w rozbrajaniu niemieckiej Komendy Żandarmerii oraz niemieckiego batalionu szturmowego na Solcu w Warszawie. Brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej 1920r.

Po ukończeniu w 1921 kursu oficerskiego został zweryfikowany

w stopniu kapitana żandarmerii ze starszeństwem z dniem 1-go czerwca 1919 r. i przydzielony do 1-go dywizjonu żandarmerii w Warszawie. W ramach wspomnianego dywizjonu istniał „szwadron ochrony”, który zajmował się między innymi zapewnieniem bezpieczeństwa rezydencji Józefa Piłsudskiego w Sulejówku. Jako oficer żandarmerii kapitan Muller często był w Sulejówku nadzorując podległe sobie służby. W 1928 r. został skierowany do pracy w Komendzie Miasta Warszawy jako kierownik bezpieczeństwa i dyscypliny. Awansowany w dniu 19.03.1937 r. na stopień majora. Podczas kampanii wrześniowej 1939 r. jako oficer żandarmerii był szefem dyscypliny w sztabie armii „Warszawa” aktywnie uczestnicząc w obronie stolicy.

W październiku 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej i został osadzony w oflagu II c w Woldenbergu gdzie przebywał do końca wojny. Działał w jenieckiej konspiracji obozowej.

Po zakończeniu wojny przyjechał do rodziny w Radomiu gdzie podjął pracę w przemyśle ceramicznym. W 1949 r. został zwolniony z pracy z powodu swojej przeszłości wojskowej. Uhonorowany wieloma odznaczeniami i medalami krajowymi i zagranicznymi m.in. Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych, Krzyżem Kawalerskim Francuskiej Czarnej Gwiazdy i Estońskim Krzyżem Kawalerskim.

Marjański Józef.

Urodził się w Radomiu w rodzinie rzemieślniczej. W 1910 r. ukończył Szkołę Handlową Miejską w Radomiu. Należał do szkolnej, tajnej organizacji młodzieżowej. Zagrożony aresztowaniem za prowadzenie działalności niepodległościowej wyjechał do Lwowa gdzie podjął studia na tamtejszej politechnice. W sierpniu 1914 r. udał się do Krakowa i wstąpił do Legionów Polskich. Walczył jako żołnierz 1 pułku piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego, z którym przeszedł cały szlak bojowy od Krakowa do walk na Wołyniu awansując do stopnia podporucznika. Po „kryzysie przysięgowym” uciekł z transportu do obozu w Legionowie, wrócił do Radomia i wstąpił do POW i PPS. W maju 1918 r. został pierwszym Komendantem VII Okręgu POW czynnie włączając się do walki z okupantem austriackim. Najśłynniejszą akcją zorganizowaną m.in. przez Marjańskiego był udany napad na austriacki pociąg z kasą wojskową pod Bąkowcem koło Kozienc.

W nocy z 1 na 2 listopada 1918r.dowodzone przez ppor. Marjańskiego oddziały POW i Pogotowia Bojowego PPS zdobyły koszary austriackie i rozbroiły oddziały okupacyjne. Mianowany przez Generalnego Komisarza Rządowego w Warszawie komendantem garnizonu wojskowego w Radomiu i powiecie radomskim w dniu 3 listopada 1918r. jako komendant „placu” przyjął przysięgę wszystkich polskich formacji wojskowych na wierność Rzeczypospolitej.

Awansowany do stopnia kapitana dowodził 1 batalionem 1 płk. piechoty Legionów podczas wojny polsko-rosyjskiej. Walczył pod Wilnem, Mińskiem i Kijowem. Jego podkomendnym w 1920r., był późniejszy poeta porucznik Władysław Broniewski. W dniu 16 sierpnia 1920 r. Józef Marjański brał udział w walkach przeciwko armii rosyjskiej M. Tuchaczewskiego. Wstąpił się w bitwie białostockiej walcząc na czele 3 batalionu 1 pułku piechoty legionowej przeciwko przeważającym siłom 16 Armii Radzieckiej. Dnia 22 sierpnia jego batalion jako pierwszy wdarł się do miasta. Kapitan Marjański zginął walcząc w obronie sztabu pułku mieszczącego się w miejskim ratuszu. Został pochowany na miejscowym cmentarzu wojskowym i pośmiertnie awansowany do stopnia majora. Po dwóch latach jego ciało ekshumowano i pochowano w nowoutworzonej Kwaterze Legionistów na cmentarzu w Radomiu. Major Józef Marjański był odznaczony m.in. Orderem Virtuti Militari V Klasy i Krzyżem Niepodległości z Mieczami. W Radomiu i Białymstoku są ulice jego imienia.

Osiński Michał.

Urodził się w Radomiu w rodzinie drobnego fabrykanta, ojciec Michała był właścicielem fabryczki produkującej i remontującej sprzęt i maszyny rolnicze. Był absolwentem Miejskiej Szkoły Handlowej w Radomiu. Po uzyskaniu matury w 1912r. udał się na studia techniczne do Koethen-Anhalt w Niemczech. W 1914r. przerwał je i zaciągnął się do I Kompanii Kadrowej Legionów i w jej składzie przekroczył granicę z Królestwem Polskim wkraczając do Kielc. Jako żołnierz 3 batalionu 1 pułku piechoty Legionów Polskich walczył pod dowództwem mjr. Edwarda Śmigłego-Rydza pod Nowym Korczynem, Laskami i Krzywopłotami. Po powrocie do Krakowa został na własną prośbę przeniesiony do 1 szwadronu 1 pułku ułanów dowodzonego przez rtm. Władysława Belinę-Prażmowskiego. W jej składzie walczył na Podhalu, w Lubelskiem, na Podlasiu i na Wołyniu uczestnicząc w bitwach nad Styrem, Stochodem i pod Kostiuchnowką. W okresie tzw. Kryzysu „przysięgowego” latem 1917r. został internowany przez Niemców w obozie w Szczypiornie. W lutym 1918r. po wyjściu z obozu powrócił do Radomia i czynnie uczestniczył w rozbrajaniu garnizonu austriackiego i przejmowania władzy przez Polaków. Na rozkaz wojskowego komendanta miasta Józefa Marjańskiego utworzył „Radomski Szwadron Ułanów”, który w 1919r. wszedł w skład 11 Pułku Ułanów i razem z nim walczył na froncie wschodnim w wojnie polsko-ukraińskiej i polsko-rosyjskiej w której został w dniu 6 czerwca 1920 r. ranny w bitwie pod Szczółem. W 1923r. już po przejściu do rezerwy utworzył w Radomiu oddział Związku Legionistów Polskich, a później Obwód Radomski Związku Strzeleckiego, stając na jego czele.

Był inicjatorem utworzenia na cmentarzu przy ulicy Limanowskiego Kwatery Legionowej oraz wzniesienia Pomnika Czynu Legionowego na radomskim Rynku. W latach 1930-1938 był posłem do Sejmu RP. Brał udział w wojnie obronnej 1939r. Okupację niemiecką spędził w Oflagu Woldenberg (Dobiegniew). W 1945r. wrócił do Radomia. Po upaństwowieniu rodzinnej fabryki zajął się działalnością społeczną inicjując wiele działań na rzecz miasta. Był szczególnie aktywny w ratowaniu miejscowych zabytków historycznych, czego wyrazem było przewodniczenie Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami. W 1962 r. M.T. Osiński założył przy oddziale miejskim Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego Klub Miłośników Radomia, był też jednym z inicjatorów założenia Radomskiego Towarzystwa Naukowego. Zmarł w Radomiu 12 września 1983 mając 91 lat, jako ostatni żołnierz 1 Kompanii Kadrowej. Został pochowany z honorami wojskowymi w Kwaterze Legionowej wśród swoich żołnierzy i towarzyszy broni. Odznaczony m.in. Krzyżem Virtuti Militarii V Klasy, czterokrotnie Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Krzyżem Oficerskim Polonia Restituta oraz Komandorię z Gwiazdą tego Orderu.

Pietrusiewicz Wiktor.

Urodził się w Aleksandrowie. Po ukończeniu Szkoły Handlowej w Radomiu rozpoczął pracę jako buchalter w Radomskim Towarzystwie Kredytowym. W latach 1915 – 1917 był żołnierzem 1 pułku artylerii I Brygady Legionów Polskich. Po kryzysie „przysięgowym” powrócił do Radomia. Walczył w wojnie polsko-rosyjskiej w 1920r. jako żołnierz 2 brygady artylerii legionowej. W okresie międzywojennym był radnym Rady Miasta i aktywnym działaczem Związku Legionistów oraz Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. W latach 1930 – 1934 pełnił z ramienia BBWR funkcję komisarycznego

prezydenta Radomia. Od 1934 do 1939 był dyrektorem Ubezpieczeń Społecznych w Radomiu. W czasie okupacji działał w Radzie Głównej Opiekuńczej zajmując się działalnością charytatywną. W 1943r. został aresztowany i wywieziony do obozu w Oświęcimiu. Po wojnie pracował jako księgowy w różnych przedsiębiorstwach radomskich.

Rybacki Władysław.

Urodził się w Sobkowie, gimnazjum ukończył w Kielcach, a studia na Uniwersytecie im. Stefana Batorego w Wilnie. Walczył w I Brygadzie Legionów Polskich. Po kryzysie „przysięgowym” został internowany w Szczypiornie. Po zwolnieniu z obozu brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej w 1920r.

W wolnej Polsce pracował w radomskich aptekach, następnie przeniósł się do Skarżyska-Kamiennej gdzie założył własną. Brał udział w wojnie obronnej 1939r. Internowany w Starobielsku został zamordowany przez NKWD w Charkowie. Na grobie rodziny Rybackich znajduje się symboliczna tablica upamiętniająca postać Władysława Rybackiego. Odznaczony m.in. Medalem Polska Swemu Obrońcy 1918–1921.

Terlecki Wincenty.

Urodził się w Złoczowie (obwód lwowski). Był absolwentem Lwowskiej Szkoły Przemysłowej oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W 1914 r. wstąpił do powstającej we Lwowie II Brygady Legionów tzw. „Karpackiej” i jako żołnierz 3 pułku piechoty walczył w Karpatach Wschodnich w Bukowinie i Besarabii. Brał udział w walkach pod Rokitną. Jako porucznik WP uczestniczył w wojnie polsko – rosyjskiej w 1920r. W bitwie pod Radzyminem dowodził dwoma kompaniami 3 batalionu strzelców wileńskich. W wojsku pozostał do 1922r. Pracę zawodową rozpoczął w Radomiu w Wydziale Drogowym Dyrekcji PKP. Utrata zdrowia spowodowana ciężką służbą wojskową uniemożliwiła mu dalszą pracę zarobkową, został uznany inwalidą wojennym. Był członkiem Związku Legionistów i wiceprezesem Zarządu Powiatowego Koła Związku Inwalidów Wojennych R.P.

Zieliński Tadeusz

Żołnierz 1 pułku ułanów Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego, w latach 1918-1920 służył w szwadronie „radomskim”, gdzie był adiutantem M.T. Osińskiego oraz w 11 pułku ułanów w którym dosłużył się stopnia oficerskiego. W szeregach 11 pułku walczył w wojnie polsko-rosyjskiej. W 1922r. służył w 9 Pułku Strzelców Konnych stacjonujący w Grajewie, a od 1928, już jako rotmistrz, przeniesiony został do Inspektoratu Armii w Toruniu, a następnie w 1930r. na podobne stanowisko w Inspektoracie Warszawa.

Pod koniec lat trzydziestych został Inspektorem Straży Granicznej. W II wojnie światowej walczył w stopniu majora w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, a po jej zakończeniu służył w armii brytyjskiej w Afryce.

Przebywał w Kanadzie, skąd powrócił do Radomia. Kawaler Krzyża
Virtuti Militari V klasy, czterokrotnie odznaczony Krzyżem
Walecznych.

Kwatera Legionowa

Kwatera 1A

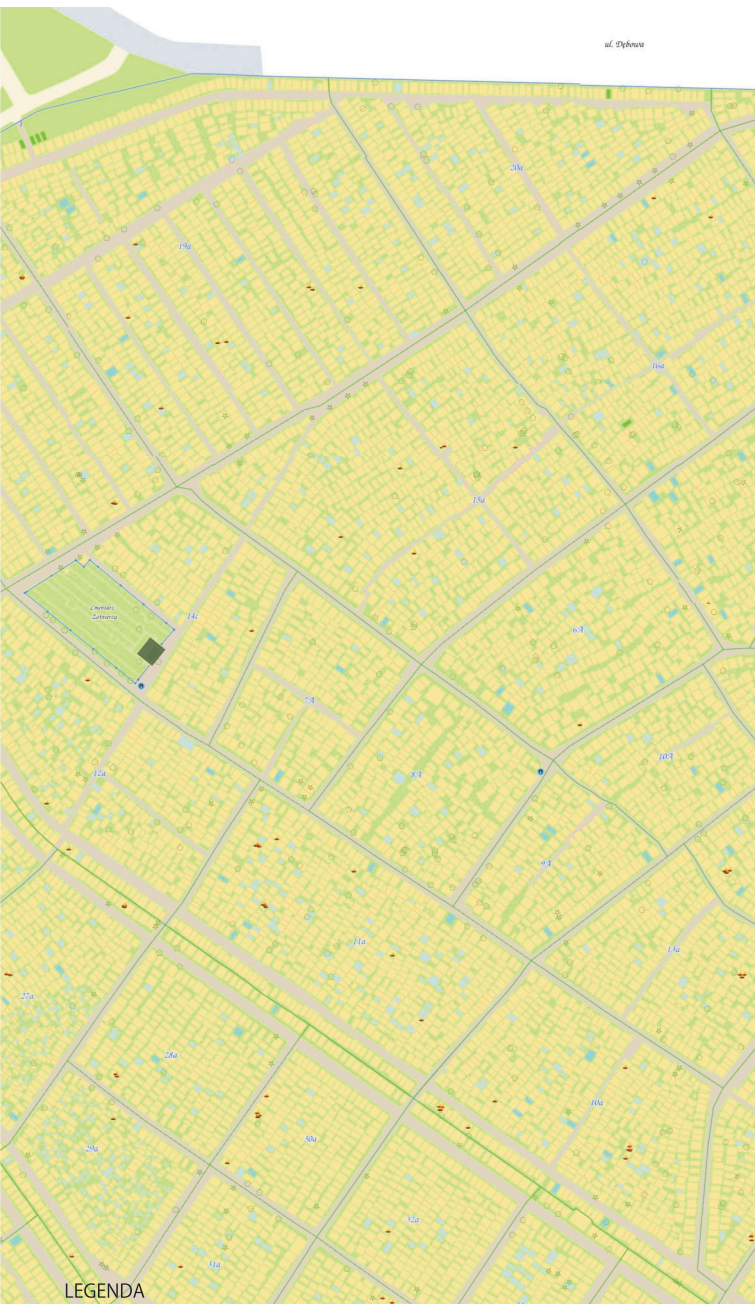
kwatery wojenne z lat 1919\1920 z wojny polsko-bolszewickiej

Ścieżka edukacyjna na cmentarzu przy ul. Limanowskiego
RADOMIANIE NA DRODZE DO NIEPODLEGŁOŚCI
1914 - 1920

Materiał zebrał i opracował Janusz Wieczorek, ze Społecznego Komitetu Ochrony Zabytkowego Cmentarza Rzymskokatolickiego w Radomiu, korzystając ze zbiorów własnych oraz:

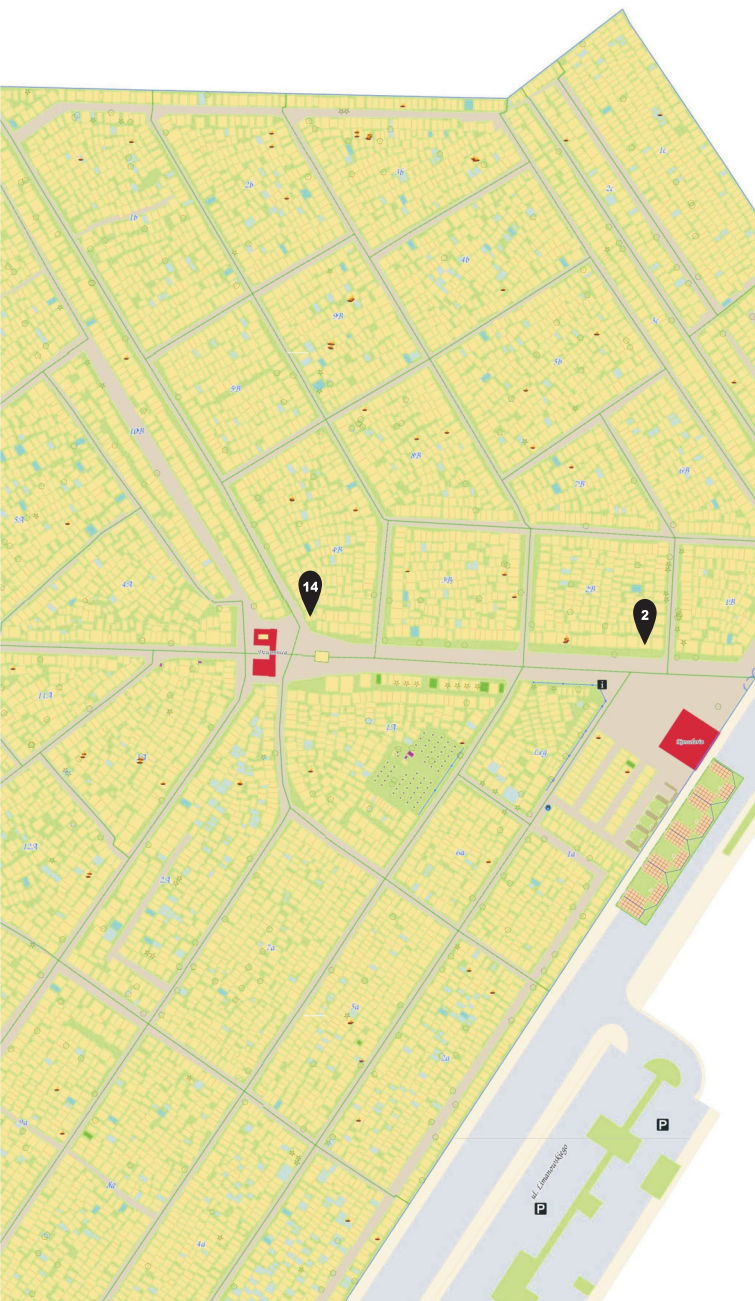
- Akta miasta Radomia, sygn. 8521
- Cisek Janusz, Stepan Kamil „Lista Strat Legionów Polskich 1914-1918”, Biblioteka Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego t. 28, Kraków 2006
- Cmentarz Rzymskokatolicki w Radomiu przy dawnym Trakcie Starokrakowskim... Zeszyty I-V, pod redakcją naukową Ryszarda Brykowskiego, Radom 1999-2007r. - Społeczny Komitet Ochrony Zabytkowego Cmentarza Rzymskokatolickiego w Radomiu
- Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnach 1918-1920, Warszawa 1934.
- Osiński Michał Tadeusz, Ze wspomnień legionisty i piłsudczyka 1905-1939, spisał Witold Dąbkowski, red. Naukowy Piotr Tusiński, Radomskie Towarzystwo Naukowe, Warszawa, 2003
- Panteon Polski, Lwów, (kronika czynów żołnierza polskiego w latach 1914-1921)
- Penkalla Adam , Zabytki zapomniane, w: Nowy Tygodnik Radomski Nr 24 z 1991r
- Sekulski Jerzy, Encyklopedia Radomia, wydanie II poszerzone i uzupełnione, Radom 2012
- USC Radom, Księga Aktów Zejścia 1919-1939, Parafia Wojskowa w Radomiu.
- Znani i nieznanzi ziemi radomskiej, praca zbiorowa pod red. Czesława Tadeusza Zwolskiego, Radom, 1980-1990.
- Żołnierz Legionów i P.O.W., Warszawa, sierpień, 1938r., Nr 3.

LEGENDA

- 1) Brewczyński
- 2) Cyrański
- 3) Chrobaczyński
- 4) Gajewski

- 5) Gajl
- 6) Grodzińska
- 7) Hagemeyer
- 8) Jakóbiec

9) Kasprzykowski

10) Muller

11) Marjański

12) Osiński

13) Pietrusiewicz

14) Rybacki

15) Terlecki

16) Zieliński

